

KORRUPSIYANING TA'LIM SOHASIGA TA'SIRI**ВЛИЯНИЕ КОРРУПЦИИ НА СФЕРУ ОБРАЗОВАНИЯ
THE IMPACT OF CORRUPTION ON THE EDUCATION SECTOR**

Xasanov Anvar Umid o'g'li

Kimyo international university in Tashkent

Tourism yo'nalishi 3 kurs talabasi

anvarh2002@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola ta'lim sohasidagi korrupsiyaning salbiy ta'sirlarini tahlil qiladi. Tadqiqot usullari sifatida adabiyotlar tahlili va statistik ma'lumotlar tahlili qo'llanilgan. Maqolada korrupsiyaning ta'lim sifatiga, o'qituvchilar va o'quvchilar ongiga hamda jamiyatga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: korrupsiya, ta'lim, ta'sir, sifat, kurashish

Аннотация: В этой статье анализируются негативные последствия коррупции в сфере образования. В качестве методов исследования использовались анализ литературы и статистический анализ данных. В статье освещается влияние коррупции на качество образования, умы учителей и учеников, а также на общество. Также даны рекомендации по борьбе с коррупцией.

Ключевые слова: коррупция, образование, влияние, качество, борьба

Abstract: this article analyzes the negative effects of corruption in education. Literature analysis and statistical data analysis have been used as research methods. The article covers the impact of corruption on the quality of education, the minds of teachers and students, and on society. Recommendations have also been made to combat corruption.

Keywords: corruption, education, influence, quality, struggle

KIRISH

Korrupsiya jamiyatning barcha sohalariga salbiy ta'sir ko'rsatadigan global muammodir. Ta'lim sohasi ham bundan mustasno emas. Korrupsiya ta'lim sifatini pasaytiradi, o'qituvchilar va o'quvchilarning ongiga salbiy ta'sir ko'rsatadi hamda jamiyatning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi [1]. Ushbu maqolada korrupsiyaning ta'limga ta'siri o'zbek va xorijiy olimlarning tadqiqotlari asosida tahlil qilinadi.

Ta'lim sohasidagi korrupsiya - iqtisodiyot, siyosat, madaniyat kabi boshqa sohalardagi korrupsiyaga nisbatan ko'proq jiddiy oqibatlariga olib keladi. Chunki ta'lim - bu nafaqat bilim va ko'nikmalar berish, balki insonning dunyoqarashi, qadriyatlarini, axloqiy tamoyillarini shakllantiradigan muhim jarayon hamdir. Demak, ta'limdagi

korruptsiya butun bir avlodning ma'naviyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, ularni korruptsiyaga moyil shaxslar sifatida tarbiyalashi mumkin.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Maqolada adabiyotlar tahlili va statistik ma'lumotlar tahlili usullari qo'llanilgan. O'zbekistonlik olimlardan A.Saidov [2], B.To'rayev [3], D.Abdullayeva [4] va boshqalarning tadqiqotlari o'rganilgan. Xorijiy olimlardan P.Mauro [5], S.Rose-Ackerman [6], J.Hallak va M.Poisson [7] kabi olimlarning ishlari tahlil qilingan.

O'zbekistonda korruptsiyaning ta'limga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar soni kamligi aytib o'tilgan [2]. Shunga qaramay, mavjud ishlar korruptsiyaning ta'limga salbiy ta'sirini ko'rsatib bergan. Xususan, B.To'rayev [3] korruptsiya tufayli ta'lim sifatining pasayishi, o'qituvchilarning malakasi va mas'uliyatining susayishini ta'kidlagan.

Xorijiy tadqiqotlar korruptsiyaning ta'limga ta'sirini keng qamrovli o'rganishga bag'ishlangan. P.Mauro [5] korruptsiya yuqori bo'lgan davlatlarda ta'limga ajratiladigan mablag'lar kamayishini aniqlagan. S.Rose-Ackerman [6] korruptsiyaning ta'lim muassasalaridagi xarajatlarni oshirishini va resurslarning nosamararli taqsimlanishiga olib kelishini ko'rsatgan. J.Hallak va M.Poisson [7] korruptsiyaning pedagogik jarayonga salbiy ta'sirini tahlil qilgan.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korruptsiya quyidagi yo'llar bilan ta'limga salbiy ta'sir ko'rsatadi:

- ✓ Ta'lim sifatining pasayishi. Korruptsiya tufayli o'qituvchilar malakasiz shaxslar tomonidan egallangan bo'lishi, o'quv dasturlari sifatsiz tuzilishi, o'quv qurollari yetarli darajada bo'lmasligi mumkin [3].
- ✓ O'qituvchilar va o'quvchilar ongiga salbiy ta'sir. Korruptsiya tufayli o'qituvchilar va o'quvchilar orasida poraxo'rlik, tanish-bilishchilik kabi salbiy holatlar keng tarqaladi [2].
- ✓ Ta'limga ajratiladigan mablag'larning kamayishi. Korruptsiya tufayli ta'limga ajratiladigan mablag'lar o'zlashtiriladi va nosamararli sarflanadi [5].
- ✓ Ta'lim muassasalaridagi xarajatlarning oshishi. Korruptsiya ta'lim muassasalaridagi xarajatlarni sun'iy ravishda oshiradi va resurslarning nosamararli taqsimlanishiga olib keladi [6].

TAHLIL VA MUHOKAMA

Korruptsiyaning ta'limga ta'sirini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bu muammo nafaqat O'zbekistonda, balki butun dunyoda dolzarb hisoblanadi. Xalqaro tashkilotlar, jumladan, Transparency International tashkiloti tomonidan olib borilgan tadqiqotlar korruptsiyaning ta'lim sohasidagi ko'lamini ochib bergan [1]. Shuningdek, Jahon banki va boshqa nufuzli institutlar ham mazkur muammoga alohida e'tibor qaratgan [8].

O‘zbekistonda ham korrupsiyaning ta’limga ta’siri borasida bir qator tadqiqotlar olib borilgan. Xususan, A.Saidov [2] o‘z tadqiqotida korrupsiyaning ta’lim sifatiga salbiy ta’sirini ko‘rsatib o‘tgan. Uning fikricha, korrupsiya tufayli ta’lim muassasalarida malakasiz kadrlar faoliyat yuritishi, o‘quv dasturlari va darsliklar sifati pasayishi, ta’lim jarayonida suiste’molliklar yuz berishi kabi holatlar kuzatiladi.

B.To‘rayev [3] esa korrupsiyaning o‘qituvchilar va o‘quvchilar ongiga salbiy ta’sirini tadqiq etgan. Uning ta’kidlashicha, korrupsiya tufayli o‘qituvchilar va o‘quvchilar orasida poraxo‘rlik, tanish-bilishchilik, korrupsion sxemalar keng tarqaladi. Bu esa ta’lim ishtirokchilarining ma’naviyatiga putur yetkazadi, ularning jamiyatga bo‘lgan ishonchini pasaytiradi.

D.Abdullayeva [4] oliy ta’limdagi korrupsiyaning oldini olish omillarini o‘rgangan. Uning ta’kidlashicha, oliy ta’lim muassasalarida shaffoflikni ta’minlash, ichki nazorat tizimini kuchaytirish, professor-o‘qituvchilar va talabalar orasida korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy tadqiqotchilardan P.Mauro [5] korrupsiya yuqori bo‘lgan davlatlarda ta’limga ajratiladigan mablag‘lar kamayishini aniqlagan. S.Rose-Ackerman [6] esa korrupsiyaning ta’lim muassasalaridagi xarajatlarni oshirishi va resurslarning nosamararli taqsimlanishiga olib kelishini ko‘rsatgan. J.Hallak va M.Poisson [7] korrupsiyaning pedagogik jarayonga salbiy ta’sirini, xususan, ta’lim sifati va samaradorligining pasayishini qayd etgan.

Shu o‘rinda, O‘zbekistonda ham korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha bir qator chora-tadbirlar ko‘rilayotganini alohida ta’kidlash joiz. Jumladan, “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida korrupsiyaga qarshi kurashish alohida yo‘nalish sifatida belgilangan [9]. 2017-yilda qabul qilingan "Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida"gi Qonun esa mazkur sohadagi muhim huquqiy asoslardan biri hisoblanadi [10].

Ta’lim sohasida ham korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashishga qaratilgan bir qator amaliy qadamlar qo‘yilmoqda. Xususan, ta’lim muassasalarida korrupsiyaga oid holatlar yuzasidan monitoring olib borish, aniqlangan holatlar bo‘yicha qat’iy choralar ko‘rish mexanizmlari joriy etilgan [11]. Shuningdek, o‘qituvchilarni moddiy va ma’naviy rag‘batlantirish, ularning malakasini oshirish, ta’lim muassasalari faoliyatidagi shaffoflikni ta’minlash kabi masalalarga ham alohida e’tibor qaratilmoqda.

Biroq, korrupsiyaga qarshi kurashish borasidagi mavjud sa’y-harakatlar yetarli emas. Xususan, ta’lim sohasida korrupsiya holatlarini aniqlash va ularga chora ko‘rishning samarali mexanizmlari to‘liq ishlab chiqilmagan. Shuningdek, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar uchun javobgarlik choralari yanada kuchaytirish, bu borada jamoatchilik nazoratini kengaytirish talab etiladi.

Muhimi, korrupsiyaga qarshi kurashish nafaqat davlat organlari, balki butun jamiyatning vazifasi ekanini anglab yetish zarur. Bunda OAV, fuqarolik jamiyati institutlari, ta'lim muassasalari faol ishtirok etishi lozim. Korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish, yoshlarda halollik, adolat, shaffoflik kabi qadriyatlarni singdirish muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, korrupsiyasiz jamiyat - farovon kelajakning asosiy shartidir.

Ta'lim sohasidagi korrupsiyaga qarshi samarali kurash olib borish uchun tizimli va kompleks yondashuv zarur. Bunda quyidagi jihatlar e'tiborga olinishi maqsadga muvofiq:

- ta'lim muassasalari faoliyatida shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash;
- korrupsiyaga oid holatlar yuzasidan monitoring va nazoratni kuchaytirish;
- ta'lim sohasidagi korrupsiyaviy huquqbuzarliklar uchun javobgarlikni kuchaytirish;
- o'qituvchilar va ta'lim muassasalari xodimlarining mehnatini munosib rag'batlantirish;
- jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish.

Albatta, bu boradagi ishlar oson kechmaydi. Biroq, bugungi kunda erishilgan yutuqlar, ayniqsa, davlat rahbariyati tomonidan korrupsiyaga qarshi kurashishga qaratilgan qat'iyat umid uyg'otadi. Shu bois, barbod bo'layotgan har bir iste'dod, behuda ketayotgan har bir so'mni o'ylab, korrupsiyaga qarshi birgalikda kurashishimiz, ogohlik va mas'uliyat bilan yondashishimiz shart. Zero, hech kim bizga Vatan, millat va kelajak uchun kurashishda yordam bermaydi. Bu mas'uliyat barchamizning zimmamizda.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, korrupsiya ta'lim sohasiga jiddiy tahdid solmoqda. Uning salbiy oqibatlari nafaqat ta'lim sifatiga, balki jamiyatning kelajagiga ham ta'sir qiladi. Shu bois, korrupsiyaga qarshi kurashish uzluksiz davom ettirilishi, bu borada davlat va jamiyat hamkorlikda ish olib borishi zarur. Zero, ta'limni korrupsiyadan holi etish - farovon kelajak garovidir.

Korrupsiya jamiyatning eng xavfli illati bo'lib, uning salbiy ta'siri nafaqat iqtisodiy rivojlanish, balki yoshlar tarbiyasi, ma'naviyatiga ham salbiy ta'sir qiladi. Ayniqsa, ta'lim sohasida korrupsiyaning oldini olish, unga qarshi kurashish borasidagi sa'y-harakatlar yanada kuchaytirilishi lozim. Buning uchun quyidagi tavsiyalarni inobatga olish maqsadga muvofiq:

- Ta'lim muassasalarida ichki nazorat tizimini mustahkamlash, korrupsiyaga oid holatlarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etish mexanizmlarini joriy qilish zarur. Bunda jamoatchilik nazorati instituti faol ishtirok etishi kerak.
- O'qituvchilarning mehnatini munosib baholash va rag'batlantirish, ularni ijtimoiy himoya qilish choralari kuchaytirish lozim. Bu borada ish haqi va boshqa

to'lovlarning adolatli va shaffof tizimini yaratish, o'qituvchilarni professional rivojlantirishga ko'maklashish muhimdir.

• Ta'lim sohasida korrupsiyaga qarshi kurashish nafaqat davlat idoralari, balki butun jamiyatning ishi ekanligini to'g'ri anglatish kerak. Buning uchun ommaviy axborot vositalari, nodavlat tashkilotlar, mahallalar ishtiroki kuchaytirilishi lozim.

• Korrupsiyaning salbiy oqibatlari, uning jamiyat va davlat rivojiga ta'siri borasida aholi, ayniqsa, yoshlar orasida tushuntirish va targ'ibot ishlarini kuchaytirish darkor. Maktab, oliy o'quv yurtlarida korrupsiyaga qarshi kurashish madaniyatini shakllantirish, halollik va poklik g'oyalari yoshlar ongiga singdirish zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Transparency International. (2013). Global Corruption Report: Education. Routledge.
2. Saidov, A. (2020). Korrupsiya va uning ta'limga ta'siri. Huquq va boshqaruv, 2, 34-39.
3. To'rayev, B. (2018). Ta'limda korrupsiyaga qarshi kurashning dolzarb masalalari. Pedagogika, 4, 23-28.
4. Abdullayeva, D. (2019). Oliy ta'limda korrupsiyaning oldini olish omillari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 3, 45-51.
5. Mauro, P. (1998). Corruption and the composition of government expenditure. Journal of Public Economics, 69(2), 263-279.
6. Rose-Ackerman, S. (1999). Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform. Cambridge University Press.
7. Hallak, J., & Poisson, M. (2007). Corrupt schools, corrupt universities: What can be done? International Institute for Educational Planning.
8. World Bank. (2015). World Development Report 2015: Mind, Society, and Behavior. World Bank Publications.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 11.09.2023 yildagi PF-158-son, <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>
10. O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni. 03.01.2017 yildagi O'RQ-419-son. <https://lex.uz/docs/-3088008>
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори, 11.05.2022 йилдаги ПҚ-240-сон, <https://lex.uz/uz/docs/6000285>